

Uiscdhíonach nó nach ea

Súil thapa ar an gceacht

Tosaigh le báisteach na hÉireann agus cóta báistí: an bhfanann an t-uisce ar barr nó an dtéann sé tríd? Tugann na páistí buille faoi thuairim lena n-ordóga faoi cheithre chearnóg thirime (fabraic, páipéar, scragall agus plaisteach), ansin féachann siad ort agus tú ag cur braoin amháin ar pháipéar mar léiriú. I ngrúpaí, déanann siad sealaíocht ag tabhairt buille faoi thuairim agus ag cur braoin ar gach cearnóg ar thrádaire. Tugann siad faoi deara an bhfanann an t-uisce ina bhraoiníní ar barr nó an súitear tríd é, agus sórtálann siad na hábhair ar leathanach na Dialainne Imscrúdaithe. Críochnaigh le comhrá faoi dhéantóir cótaí: cén fáth a roghnófaí ábhar cosúil le plaisteach, seachas páipéar, d'aimsir na hÉireann?

Cuspóirí foghlama

- Buille faoi thuairim a thabhairt an gcoinneoidh ábhar an t-uisce amach, sula ndéantar é a thástáil
- Braonta uisce a chur ar chearnóga ábhair agus an méid a tharlaíonn a thabhairt faoi deara
- Ábhair a shórtáil ina dhá ghrúpa: na hábhair a choinníonn an t-uisce amach agus na hábhair a ligeann an t-uisce tríothu

Roimh an gcloigín – ullmhúchán

An lá roimh ré: gearr cearnóga ar mhéid láimhe d'fhabraic, de pháipéar, de scragall cistine agus de phlaisteach (fillteán cáipéisí nó mála glan), mar aon le sraith thirim bhreise do gach grúpa. Leag amach tráidire éadomhain amháin, sileadán nó taespúnóg, cupán beag uisce agus tuáille ag gach stáisiún. Priontáil leathanach amháin den Dialann Imscrúdaithe do gach páiste. Coinnigh na tráidirí as radharc go dtí go mbeidh an réamhrá leis an gcóta báistí thart.

Ábhair

Mír	Líon	Do gach	Foinse	Ionadach saor
trádaire éadomhain nó báisín níocháin	1	grúpa	seomra ranga	stán mór rósta nó clúdach bosca stórála plaisteach
cearnóga fabraice (thart ar mhéid láimhe, mar shampla giota cadáis nó seanéadach soithí)	1	grúpa	seomra ranga	cearnóg a gearradh as sean-T-léine
cearnóga páipéir (gnáthpháipéar nó fuíoll páipéir)	1	grúpa	seomra ranga	cearnóga nuachtáin
cearnóga scragaill cistine	1	grúpa	ollmhargadh	an clúdach scragaill ó phota iógairt glan, brúite cothrom
cearnóga plaisteacha (gearrtha as fillteán cáipéisí trédhearcach nó as mála plaisteach glan)	1	grúpa	seomra ranga	cearnóg a gearradh as mála bia glan
sileadán nó taespúnóg	1	grúpa	seomra ranga	steallaire leighis glan (gan snáthaid) nó caipín buidéil chun méideanna an-bheaga a dhoirteadh
cupán beag uisce fhuair	1	grúpa	seomra ranga	pota iógairt agus uisce ann
tuáille nó éadach chun uisce doirte a ghlanadh	1	grúpa	seomra ranga	cúpla bileog de pháipéar cistine
cearnóga breise ábhair, iad tirim (na ceithre chineál chéanna)	1	grúpa	seomra ranga	athúsáid aon phíosáí tirime a bhí fágtha ón gcéad ghearradh
Leathanach sa Dialann Imscrúdaithe	1	dalta	leagan inphriontáilte a chuirtear ar fáil	bileog bhán chun an dá ghrúpa a tharraingt

Pointe sábháilteachta

Uisce fuar amháin; glan aon uisce doirte láithreach; gan aon rud a bhlaiseadh. Bíodh na lámha tirim sula n-úsáidtear na dialanna. Lig do na páistí a lámha a ní i ndiaidh a chéile ionas nach mbeidh brú ag an doirteal; is tusa a láimhseálfaidh aon dramhaíl an-fhliuch.

Céimeanna teagaisc

- **Ag Tosú:** Bíodh sé ó bhéal agus éadrom. Ná taispeáin ach cóta báistí páiste nó pictiúr an chóta, gan na tráidirí braoin fós. Fiafraigh an bhfanann an bháisteach ar barr nó an dtéann sí tríd; glac le dhá nó trí smaoineamh gan iad a cheartú. Luaigh go séimh go roghnaíonn déantóir cótaí ábhar speisialta ionas go bhfanann báisteach na hÉireann amuigh.
- **Féachaint agus machnamh:** Ardaigh na ceithre chearnóg thirime ceann ar cheann. Abair an dá bhrí uair amháin: ciallaíonn uiscédhíonach go bhfanann an t-uisce ar barr; ligeann ábhair áirithe an t-uisce tríothu agus éiríonn siad fliuch. Ordóg suas nó síos do gach buille faoi thuairim, sin uile: dhá nóiméad, gan aon bhraon a chur, agus ní bhíonn buille faoi thuairim mícheart riamh.
- **Féachaint orm ag cur braoin:** Léirigh an timthriall iomlán os ard ar pháipéar amháin: N'fheadar → Tugaim buille faoi thuairim → Cuirim spúnóg amháin uisce sa lár → Chonaic mé é ag éirí dorchá agus uisce faoi → Sílim go ligeann páipéar an t-uisce tríd. Taispeáin an taobh íochtair. Athluaigh an dá théarma agus ceangail iad leis an méid atá feicthe acu díreach anois. Ní dhéanann na páistí ach féachaint.
- **Braon a chur agus fáil amach:** Cuir na grúpaí chuig na stáisiúin atá ullmhaithe roimh ré; muinchillí suas. Cuireann páiste amháin an braon agus féachann an chuid eile. Leid: abair do bhuille faoi thuairim roimh an mbraon; is leor braon beag bídeach amháin. Siúil timpeall ag fiafraí cá bhfuil an t-uisce anois agus an bhfuil an taobh íochtair tirim nó fliuch. Tabhair cearnóg thirim bhreise dóibh má éiríonn ceann fliuch róluath; má thagann tuile ar gach rud, bain úsáid as braon níos lú.
- **Cad a thugamar faoi deara?:** Dhá nóiméad ag na tráidirí, ansin súile ortsa. Ardaíonn gach grúpa cearnóg amháin a choinnigh an t-uisce amach agus ceann amháin a lig an t-uisce tríd. Athluaigh: tá an ceann sin uiscédhíonach; ligeann an ceann sin an t-uisce tríd. Luaigh iontas amháin os ard (is minic a théann an t-uisce trí fhabraic thiubh féin) ionas nach gcumfaidh an rang riail mar 'tiubh = uiscédhíonach'.
- **Taispeáint agus tarraingt:** Ar dtús, triomaítear na lámha agus barra na méar ar an tuáille; fanann na cearnóga fliucha ar an tráidire in aice leo. Ar an gclár, tarraing sceitse de bhraon atá ina shuí ar barr agus de bhraon atá ag dul tríd, ansin ainmnigh cén grúpa atá i gceist le gach ceann. Tarraingíonn na páistí pictiúr nó líníocht gharbh de gach cearnóg a thriail siad sa ghrúpa cuí ar leathanach na Dialainne Imscrúdaithe, gan gliú ná gearrthóga. Is rogha é ciorcal a chur timpeall ar iontas.
- **Comhrá chun ciall a bhaint as:** An rang ar fad le chéile ar feadh na gceithre nóiméad ar fad. Bailigh na torthaí: de ghnáth bíonn scragall agus plaisteach uiscédhíonach; de ghnáth ligeann páipéar agus fabraic an t-uisce tríothu. Fiafraigh cén fáth a roghnódh déantóir cótaí ábhar cosúil le plaisteach, seachas páipéar, do bháisteach na hÉireann. Ná húsáid an scragall ach mar fhianaise ón tástáil: úsáidtear ábhar brataithe nó ábhar cosúil le plaisteach i bhfíorchótaí, ní fabraic éadach soithí. Fiafraigh: cén fáth ar smaoineamh amaideach é cóta páipéir d'aimsir na hÉireann?

Cad ba cheart a fheiceáil

Bí ag súil go bhfanfaidh an t-uisce ina bhraoiníní ar barr ar an scragall agus ar an bplaisteach (uiscedhíonach); agus go n-éireoidh páipéar agus an chuid is mó den fhabraic dorcha, go súfaidh siad an t-uisce agus go bhfliuchfar an trádaire fúthu. B'fhéidir go mbaileoidh an t-uisce i log ar scragall a bhfuil roic ann, ach fanfaidh sé ar barr fós. Má théann an t-uisce trí gach rud i ngrúpa, is iondúil gur úsáid siad an iomarca uisce nó mála plaisteach a raibh poll ann: bain úsáid as braon beag bídeach amháin agus cearnóg as fillteán cáipéisí.

Míthuiscintí agus idirghabhálacha

- **Coinníonn rudaí tiubha an t-uisce amach, mar sin caithfidh go bhfuil an fhabraic uiscedhíonach mar go mbraitheann sí téagartha.** — Ardaigh an fhabraic fhluch in aice leis an bplaisteach tanaí. Fiafraigh cé acu ceann a bhfuil a thaobh íochtair tirim. Luaigh an t-iontas: ní hé an tiús a shocraigh é; is é a shocraigh é ná ar fhan an t-uisce ar barr.
- **Coinníonn gach rud lonrach an t-uisce amach.** — Taispeáin an scragall agus an plaisteach arís, ach mar an méid a chonaic siad inniu amháin. Meabhraigh dóibh gur na ceithre ábhar seo a thástálar: leid le seiceáil is ea rud a bheith lonrach, ní riail.
- **Dhéanfadh scragall cóta báistí maith mar gur choinnigh sé an t-uisce ar barr inár dtástáil.** — Luaigh nach bhfuil sa scragall ach fianaise úsáideach ón tástáil. Déan nasc le fíorchóta báistí, le buataisí rubair nó le clúdach mála scoile: roghnaíonn déantóir cótaí ábhar speisialta brataithe nó ábhar cosúil le plaisteach, ní scragall cistine ná fabraic éadach soithí.

Difreáil

Ag teacht chun cinn	Ag forbairt	Inniúil
• Lig dóibh braon a chur in éineacht leat ag bord an mhúinteora agus gan ach dhá chearnóg a thriail (mar shampla, páipéar agus plaisteach); scríobh lipéad aon fhocail ina ndialann dóibh má iarrann siad é. • Glac le marc nó líníocht gharbh do chearnóg amháin a choinníonn an t-uisce amach agus do chearnóg amháin a ligeann an t-uisce tríthi.	• Spreag iad i ndiaidh gach braoin: an raibh do bhuille faoi thuairim mar a chéile leis an méid a tharla? Cá bhfuil an t-uisce anois? • Iarr orthu an chearnóg a chuir iontas orthu a ardú agus rud amháin a thug siad faoi deara a insint don ghrúpa.	• Bíodh orthu an dara giota fabraice ón tsraith bhreise a thriail agus a rá ar oibrigh sé mar an gcéanna nó ar bhealach difriúil. • Na páistí a chríochnaíonn go luath, tarraingíonn siad a gcóta báistí féin ar leathanach na dialainne agus deir siad i gcogar le páirtí an dóigh leo go bhfuil sé uiscedhíonach agus cén fáth.

Nasc traschuraclaim

Déan nasc leis an aimsir sa Tíreolaíocht agus le báisteach na hÉireann: cén fáth a dteastaíonn ábhair a choinníonn an t-uisce ar barr ó chótaí, ó bhuataisí rubair agus ó chlúdaigh do mhálaí scoile.

